

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Raba zemljišč za trajnostno proizvodnjo hrane in trajnostne ekosistemske storitve

(raziskovalno mnenje na zaprosilo estonskega predsedstva)

(2018/C 081/10)

Poročevalec: **Roomet SÕRMUS**

Zaprosilo	pismo predsednika vlade Republike Estonije z dne 17. 3. 2017
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Sklep predsedstva	28. 3. 2017
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja mnenja strokovne skupine	3. 10. 2017
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	18. 10. 2017
Plenarno zasedanje št.	529
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	126/0/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Skupni referenčni okvir EU za varstvo tal, namenjen spremljanju napredka pri zbiranju in uporabi podatkov, bi bistveno prispeval k trajnostni rabi in varstvu kmetijskih zemljišč. Hkrati bi ga lahko uporabili za opredelitev dobre sestave tal, določitev enotne terminologije, enotnih meril za spremljanje ter prednostnih nalog in različnih političnih ukrepov za zagotavljanje dobre sestave tal.

1.2 V vseh državah članicah izguba kmetijskih zemljišč zaradi degradacije tal, opuščanja zemljišč, podnebnih sprememb in urbanizacije pomeni resen problem. Zato EESO predlaga posodobitev veljavnega okvira EU, da bi v državah članicah zaščitili kmetijska zemljišča, pomembna za proizvodnjo hrane in zagotavljanje drugih ekosistemskih storitev, ter njihovo rodovitnost, obenem pa izboljšali nadzor in zagotavljali zanesljive informacije.

1.3 Kmetje imajo kot lastniki in uporabniki kmetijskih zemljišč posebne naloge pri zagotavljanju ekosistemskih storitev, ki jih je treba priznati in podpirati. Tla zagotavljajo najpomembnejše ekosistemske storitve in so osnova za večji del svetovne proizvodnje hrane, potrebna pa so tudi za proizvodnjo biomase. Poleg tega shranjujejo ogljik in tako prispevajo k blaženju podnebnih sprememb.

1.4 Namen posodobitve skupne kmetijske politike bi tudi v prihodnje moral biti med drugim poskrbeti za varstvo zdravja in rodovitnosti kmetijskih zemljišč in tal, kar je nujno za ohranitev in dodatno izboljšanje produktivnosti in trajnosti kmetijstva.

1.5 V skladu s sporazumi o varstvu podnebja bilo treba spodbujati obstoječe in nove pobude za vzpostavitev ravnovesja v ogljikovem ciklu tal na način, ki ne bi ogrožal proizvodnje hrane. Za povečanje vsebnosti ogljika v tleh EESO predlaga, da se v ukrepe politike EU vključijo načela iz smernic za trajnostno gospodarjenje s tlemi. Med drugim je treba podpreti proizvodnjo biomase z izboljšanjem dostopa do vode in drugih dejavnikov v zvezi s tlemi (kot so struktura in prezračevanje

tal, razpoložljivost hranilnih snovi, pH vrednost in biološka aktivnost tal), z okolju prijazno obdelavo zemljišč, pašništvom in trajnostnim ravnanjem s travišči, integrirano pridelavo z uporabo uveljavljenih postopkov ekološkega in konvencionalnega kmetovanja, kot so kolobarjenje, gojenje stročnic, predelava organskih odpadkov, kompostiranje ter ustvarjanje zimske rastlinske odeje za polja. S tlemi, bogatimi z ogljikom, in traviščem je treba ravnati trajnostno, da bi spodbujali sekvestracijo ogljika v tleh in v rastlinah.

1.6 Države članice je treba v okviru drugega stebra SKP spodbujati, naj sprejmejo ukrepe za varstvo tal.

1.7 Spodbujati je treba dodatne naložbe v okolju in podnebju prijazne tehnologije ter melioracijske sisteme, da se zagotovi trajnostna raba zemljišč in tal.

1.8 Spodbujati je treba na znanju temelječe kmetovanje, tj. precizno kmetovanje in agroekološke pristope. S povezovanjem podatkov o tleh, gnojilih, pesticidih, vremenu in pridelkih bi lahko uresničili potencial preciznega kmetovanja, prijaznega do virov, tal in okolja, kar med drugim zahteva boljši dostop do primerljivih podatkov v nacionalnih zbirkah podatkov, večjo mobilnost in večjo prijaznost do uporabnika, pri čemer velja načelo, da so ustvarjeni podatki v lastništvu kmetov. Pogoj za to je, da imajo kmetje dostop do interneta in uporabljajo informacijske in komunikacijske tehnologije.

1.9 Pri oblikovanju politik in odločanju na področju rabe tal je treba v večji meri upoštevati podatke o tleh. Hkrati je treba izboljšati kakovost in razpoložljivost teh podatkov, zlasti na območjih, na katerih doslej še ni bilo opravljenih dovolj raziskav. Na ravni EU se je treba dogovoriti o usklajenem spremljanju tal.

1.10 V celotnem izobraževalnem sistemu je treba povečati ozaveščenost o pomenu tal. V ta namen bi morali uporabiti sodobna pedagoška sredstva in vprašanje tal vključiti v učne načrte na vseh ravneh izobraževanja.

1.11 Pomembni so tudi ukrepi za ozaveščanje kmetov o pomenu tal in dobrih kmetijskih praksah. Zaradi tega je zelo pomembno sodelovanje svetovalnih služb.

2. Uvod

2.1 EESO je to mnenje pripravil na zaprosilo estonskega predsedstva, njegov namen pa je poudariti ključni pomen trajnostne rabe zemljišč ⁽¹⁾ in tal ⁽²⁾ pri proizvodnji hrane in zagotavljanju ekosistemskih storitev.

2.2 Odbor je na zaprosilo estonskega predsedstva Sveta preučil, kako se vprašanje kmetijskih zemljišč obravnava v okviru različnih področij politike EU. Prav tako obravnava vprašanje, kaj je mogoče za trajnostno in učinkovito rabo tal, ki so nujen vir za proizvodnjo hrane in zagotavljanje preostalih ekosistemskih storitev, storiti na ravni politike in kaj lahko v ta namen storijo podjetja EU.

2.3 Na ravni EU je trenutno veliko predpisov o varstvu tal. Čeprav različne politike EU prispevajo k varstvu in trajnostnemu ravnanju s kmetijskimi zemljišči, varstvo tal večinoma ni njihov glavni cilj. EESO meni, da je zdaj pravi čas za začetek razprave o tem, kako bi različne ukrepe bolje uskladili na ravni EU.

⁽¹⁾ Zemljo lahko opredelimo kot del zemeljske površine, ki ni pokrit z vodo.

⁽²⁾ Tla je mogoče opredeliti kot vrhno plast zemeljske skorje, ki jo tvorijo mineralni delci, organska snov, voda, zrak in živi organizmi. So vezni člen med zemljo, zrakom in vodo ter habitat za večino biosfere. [<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A52006DC0231>].

2.4 Tako EU kot države članice morajo svojo politiko oblikovati na podlagi ciljev trajnostnega razvoja ZN do leta 2030 ⁽³⁾. Ti cilji vključujejo spodbujanje ekosistemov, boj proti dezertifikaciji, zaustavitev in preusmeritev slabšanja in degradacije tal, trajnostno ravnanje z naravnimi viri in njihovo učinkovito uporabo ter vključevanje ukrepov za blaženje podnebnih sprememb v nacionalne politike, strategije in načrtovanje. Pogoj za trajnostno kmetijstvo in proizvodnjo hrane je varstvo kmetijskih zemljišč, pa tudi trajnostna raba tal, ki predstavljajo omejen in praviloma neobnovljiv vir.

2.5 Poleg tega so bile uvedene številne pobude ⁽⁴⁾ za spodbujanje trajnostnega gospodarjenja s tlemi in ozaveščanje o pomenu kmetijskih zemljišč za zanesljivo preskrbo s hrano in blažitev podnebnih sprememb.

2.6 EESO opozarja tudi na načelo, ki upošteva zmogljivosti našega planeta in ki bi ga lahko uporabili za določitev okoljskih omejitev, ki jih človeštvo ne sme preseči, če ne želi škodovati okolju, ter ugotavlja, da smo tri od devetih omejitev (podnebne spremembe, izguba biotske raznovrstnosti, dušikov cikel) že prekoračili ⁽⁵⁾. Hkrati se Odbor zaveda, da je zanesljiva preskrba s hrano na svetovni ravni izziv, ki ga mora Evropa v okviru svoje globalne odgovornosti jemati resno.

3. Ključna vprašanja glede rabe zemljišč in tal v kmetijski proizvodnji

3.1 V prihodnjih desetletjih se bo svetovno povpraševanje po hrani povečevalo. Posledično bo treba kmetijska zemljišča v nekaterih regijah sveta še intenzivneje obdelovati, kar bi lahko negativno vplivalo na tla in širše okolje, če raba tal ne bo potekala v skladu z okoljevarstvenimi načeli. Da bi zagotovili ustrezno preskrbo s hrano, je treba ohraniti produktivnost razpoložljivih kmetijskih površin ter njihovo rodovitnost v biološkem, kemičnem in fizikalnem smislu.

3.2 V mnenju EESO o bolj trajnostnih prehranskih sistemih ⁽⁶⁾ so opisane posledice neustreznih kmetijskih praks pri proizvodnji hrane: izguba biotske raznovrstnosti, degradacija tal, onesnaževanje vode in zraka ter emisije toplogrednih plinov. Zato je treba zagotoviti, da se ti viri učinkovito in trajnostno uporabljajo, in tako zavarovati preskrbo s hrano. To mora biti tudi del celostne prehranske politike, kot je opisana v mnenju EESO o prispevku civilne družbe k oblikovanju celostne prehranske politike v EU, ki je še v pripravi.

3.3 Podnebne spremembe vplivajo tudi na razpoložljivost osnovnih naravnih virov, kot sta voda in tla. Čeprav je bilo sprejetih več ukrepov za preprečevanje podnebnih sprememb, se v skladu z najbolj kakovostnimi podatki o tleh vsebnost ogljika v tleh iz leta v leto zmanjšuje. Dodatni podatki o globljih slojih bi omogočili realnejši vpogled v trende.

3.4 Evropska agencija za okolje (EEA) v svojem poročilu z naslovom *Evropsko okolje – stanje in obeti 2015* ⁽⁷⁾ opozarja, da so ekosistemske storitve tal, kot so proizvodnja hrane, varstvo biotske raznovrstnosti ter shranjevanje ogljika, vode in hranilnih snovi v tleh, vse bolj ogrožene. V poročilu so navedene glavne težave, ki se razlikujejo glede na posamezno regijo: erozija tal, izguba organskih snovi v tleh, onesnaženje in pozidava tal ter urbanizacija, opuščanje zemljišč in vpliv vse intenzivnejše kmetijske proizvodnje na naravne in polnaravne habitate. Med splošno priznanimi grožnjami je tudi izguba rodovitnosti tal.

⁽³⁾ <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

⁽⁴⁾ Te pobude vključujejo na primer Mednarodno desetletje tal, globalno partnerstvo za tla Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO), francosko pobudo 4 %: tla za zanesljivo preskrbo s hrano in varstvo podnebja, evropsko državljansko pobudo *People4Soil* itd.

⁽⁵⁾ J. Rockström in drugi, 2009: *Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity, Ecology and Society* (Omejitve našega planeta: varen manevrski prostor za človeštvo, okolje in družbo), zvezek 14, <https://www.consecol.org/vol14/iss2/art32/main.html>.

⁽⁶⁾ UL C 303, 19.8.2016, str. 64.

⁽⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer>

4. Vprašanja v zvezi s kmetijskimi zemljišči na različnih področjih politike EU

4.1 V poročilu, ki ga je naročila Evropska komisija, so analizirani ukrepi za varstvo tal v 28 državah članicah EU⁽⁸⁾. V analizi je bilo opredeljenih 35 ukrepov EU in 671 nacionalnih ukrepov za varstvo tal. Ukrepi EU zajemajo strateške dokumente, direktive, uredbe in različne spremljevalne ukrepe. Tri četrtine nacionalnih ukrepov so predvsem zavezujoči predpisi.

4.2 Raznolikost ukrepov v državah članicah je priložnost za ukrepanje na večplastnem področju varstva tal in za izboljšanje usklajevanja. Zakonodaja EU ponuja nekaj pomembnih in strogih predpisov o varstvu tal, vendar ima sistem nekaj slabosti. Nacionalne politike ne zadostujejo za odpravo vrzeli v zakonodaji EU o varstvu tal, predpisi pa se med državami razlikujejo.

4.3 V sedmem okoljskem akcijskem programu EU, ki se uporablja od začetka leta 2014, je degradacija tal priznana kot resen problem. V programu je opredeljen cilj EU za leto 2020 glede zagotavljanja trajnostnega gospodarjenja s tlemi in ustreznega varstva tal ter doseganja napredka pri sanaciji onesnaženih zemljišč. EU in njene države članice so se tudi zavezale, da bodo okrepile ukrepe za preprečevanje erozije tal in izboljšanje organskih snovi v tleh.

4.4 Ukrepi EU, ki se štejejo kot pomembni za varstvo tal in sorazmerno učinkoviti, so med drugim: direktiva o industrijskih emisijah, direktiva o okoljski odgovornosti in predpisi o varstvu voda (okvirna direktiva o vodah), direktiva o nitratih, sistem navzkrižne skladnosti SKP ter dobri kmetijski in okoljski pogoji. Vendar pa bi lahko stanje tal izboljšali z učinkovitejšim izvajanjem ukrepov, če bi prožno upoštevali lokalne razmere, ukrepe pa bolje usklajevali.

4.5 Vprašanja v zvezi z varstvom tal bi lahko reševali tudi z različnimi oblikami finančne podpore, dostopne prek Kohezijskega sklada, Evropskega sklada za regionalni razvoj, instrumenta Life+ in pobude Obzorje 2020.

4.6 Neposredna plačila v okviru prvega stebra SKP, ki pokrivajo približno 90 % kmetijskih zemljišč v rabi v EU, so pomembna gospodarska spodbuda za kmete pri njihovem odločanju o rabi zemljišč in gospodarjenju z njimi. Neposredna plačila so močno odvisna od ohranjanja dobrega kmetijskega in okoljskega stanja kmetijskih površin ter upoštevanja zahtev glede navzkrižne skladnosti in ekologizacije iz osnovnih uredb SKP. Pri tem imajo države članice nekaj manevrskega prostora. Za 30 % neposrednih plačil veljajo okoljske zahteve, katerih namen je izboljšati kakovost tal, zaščititi biotsko raznovrstnost in spodbuditi sekvenciacijo ogljika⁽⁹⁾. Zagotoviti je treba, da se koristi ekologizacije ne izničijo zaradi pretirane birokracije pri izvajanju ukrepov.

4.7 Programi za razvoj podeželja v okviru drugega stebra skupne kmetijske politike državam članicam prav tako omogočajo izvajanje ukrepov EU za varstvo tal, prilagojenih lokalnim posebnostim v določeni državi članici.

4.8 Tudi številne načrtovane zakonodajne pobude (kot so sveženj ukrepov za podnebne spremembe in energijo iz obnovljivih virov, uredba o vključitvi emisij toplogrednih plinov in odvzemov zaradi rabe zemljišč, spremembe rabe zemljišč in gozdarstva (LULUCF), uredba o porazdelitvi prizadevanj itd.) bi lahko prispevale predloge za varstvo tal, blažitev podnebnih sprememb in prilagajanje na njihove posledice.

4.9 Za vprašanja v zvezi z varstvom tal je zelo pomembna tudi posodobitev uredbe EU o gnojilih, ki se obravnava v okviru svežnja ukrepov za krožno gospodarstvo, saj bo zagotovila enostavnejšo uporabo organskih gnojil in gnojil iz odpadkov. Vendar pa reciklirani materiali, ki se uporabljajo kot izboljševalci tal ali gnojila, ne smejo vsebovati nevarnih snovi (ksenobiotikov). Čeprav so v predlogu Komisije opredeljene mejne vrednosti za koncentracije škodljivih snovi

⁽⁸⁾ *Updated Inventory and Assessment of Soil Protection Policy Instruments in EU Member States* (Posodobljen pregled in ocena političnih instrumentov za varstvo tal v državah članicah EU), <http://ecologic.eu/14567>.

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/greening_sl

v mineralnih ali organskih gnojilih, še vedno obstaja potreba po novih, čistih tehničnih rešitvah za proizvodnjo gnojil in sredstev za izboljšanje tal, pri katerih v zvezi z rabo tal ne obstajajo pomisleki, ne da bi se pri tem zmanjšala primarna produktivnost. EESO v svojem mnenju pozdravlja pobudo Komisije in poudarja, da sta rodovitnost tal in njihovo varstvo ključna cilja v okviru pregleda te uredbe ⁽¹⁰⁾.

5. Predlogi za spodbujanje trajnostne rabe tal kot ključnega vira za proizvodnjo hrane in zagotavljanje ekosistemskih storitev v Evropski uniji

5.1 Skupni referenčni okvir EU za varstvo tal, namenjen spremljanju napredka pri zbiranju in uporabi podatkov, bi bistveno prispeval k trajnostni rabi in varstvu kmetijskih zemljišč. Hkrati bi ga lahko uporabili za opredelitev enotne terminologije in dobre sestave tal, za določitev prednostnih nalog in meril za spremljanje ob upoštevanju različnih pogojev v zvezi s tlemi in podnebjem ter za opredelitev različnih političnih ukrepov za zagotavljanje dobre sestave tal. To je pogoj za ustrezno oceno stanja tal in sprejemanje potrebnih ukrepov.

5.2 V vseh državah članicah izguba kmetijskih zemljišč zaradi degradacije tal, opuščanja zemljišč, podnebnih sprememb in urbanizacije pomeni resen problem. Kmetijska območja izginjajo, nadomeščajo pa jih umetne površine. Med letoma 2006 in 2012 je bilo v evropskih državah iz kmetijstva odvzetih približno 107 000 ha zemljišč na leto. Za gradnjo se najpogosteje uporabijo orna zemljišča in trajne njivske površine, sledijo pašniki in mešane kmetijske površine ⁽¹¹⁾. Zato EESO predlaga posodobitev obstoječega okvira EU, da bi v državah članicah zaščitili kmetijska zemljišča, pomembna za proizvodnjo hrane in zagotavljanje drugih ekosistemskih storitev, in njihovo rodovitnost. V ta namen bi bilo treba poiskati več tehničnih rešitev, da bi omogočili boljši nadzor in zagotovili zanesljive informacije.

Skupna kmetijska politika Evropske unije

5.3 V prihodnjem finančnem programskem obdobju bi bilo treba v okviru posodobitve SKP zagotoviti učinkovito in trajnostno ravnanje s kmetijskimi zemljišči. Med drugim bi moral biti namen še naprej skrbeti za varstvo zdravja in rodovitnosti kmetijskih zemljišč in tal, kar je nujno za ohranitev in dodatno izboljšanje produktivnosti in trajnosti kmetijstva.

5.4 V okviru ukrepov za ekologizacijo iz prvega stebra SKP je treba najti boljše rešitve za izboljšanje stanja tal. Spodbujati bi bilo treba na primer kolobarjenje s stročnicami ali travami. Razprave o učinkovitosti ekologizacije se osredotočajo predvsem na vprašanja biotske raznovrstnosti, ob tem pa bi morali bolj kot doslej upoštevati tudi pozitivni vpliv stročnic na rodovitnost tal ⁽¹²⁾.

5.5 Kmetijstvo ne proizvaja samo visokokakovostne hrane, temveč je pomembno tudi za biotsko raznovrstnost in odprto krajino. Prav tako je pomembno za prilagajanje na podnebne spremembe in njihovo blažitev. Javne dobrine se zagotavljajo predvsem z ukrepi za trajnostno ravnanje z naravnimi viri, ki prinaša dodano vrednost in izravnava vpliv kmetijstva na tla, vodo in biotsko raznovrstnost.

5.6 Države članice je treba spodbujati, naj v okviru drugega stebra SKP sprejmejo ukrepe za varstvo tal, pri tem pa omogočiti čim večjo prožnost, da se upoštevajo lokalne razmere, različni pogoji (vključno z vrstami tal) in posebne težave.

5.7 EESO poziva Evropsko komisijo, naj bolj kot doslej upošteva posebne predloge držav članic za izboljševanje kakovosti tal in njihovo trajnostno rabo (na primer s spodbujanjem apnenja za preprečevanje zakisljevanja tal ali s podpiranjem namakanja in izsuševanja za boj proti pomanjkanju ali višku vode). Pri ravnanju z organskimi tlemi se ne sme izključiti nobena možnost gospodarjenja, temveč je treba zagotoviti raznovrstne ukrepe za varstvo in vzdrževanje tal.

⁽¹⁰⁾ Mnenje EESO o gnojilih (UL C 389, 21.10.2016, str. 80).

⁽¹¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/land-take-2/assessment-1>

⁽¹²⁾ Bakterije Rhizobium, ki so aktivne v koreninskih vozlih številnih vrst stročnic (detelja, medena detelja, volčji bob, grah, fižol itd.), so najpomembnejši organizmi, ki prispevajo k asimilaciji dušika, kar je zelo pomembno za vzdrževanje rodovitnosti tal.

5.8 Spodbujati je treba dodatne naložbe v okolju in podnebju prijazne tehnologije, da se zagotovi trajnostna raba zemljišč in tal. Za trajnostno proizvodnjo hrane bi bilo treba spodbujati na znanju temelječe kmetovanje (med drugim precizno kmetovanje in agroekološke pristope), da bi zagotovili, da se kmetijski viri uporabljajo v ustrezni količini, na ustreznem mestu in v ustreznem času. Izjemnega pomena je izboljšanje biološke aktivnosti z vnosom organskih snovi in dosegu uravnoveženosti hranilnih snovi v tleh – prekomerno gnojenje zaradi morebitnega odtekanja hranil prinaša okoljska tveganja, pomanjkanje hranilnih snovi pa vodi k zmanjšanju rodovitnosti. Nadalje je treba nameniti ustrezno pozornost upoštevanju pravila minimuma⁽¹³⁾, saj se pri pomanjkanju določene hranilne snovi (kot je na primer fosfor) poveča tveganje za pomanjkanje drugih hranilnih snovi.

5.9 Živinoreja ima pomembno in pogosto ključno vlogo pri rabi zemljišč, saj prispeva h kroženju hranil, vzdrževanju rodovitnosti tal⁽¹⁴⁾ in shranjevanju ogljika. V EU je veliko kmetijskih zemljišč, vključno s pašniki, primernih le za pašo živine in pridelavo trave za krmo, tako da je treba v nekaterih regijah še naprej spodbujati živinorejo, sicer bodo kmetje ta zemljišča opustili. V nekaterih delih EU je razširjena praksa, da se trajna travišča ohranjajo izključno s košnjo, kar pa z vidika proizvodnje hrane, učinkovitosti virov ali tal ne pomeni alternative za pašno kmetijstvo. Zato je treba v okviru SKP sprejeti ukrepe, ki bi zagotovili donosnost živinoreje v različnih regijah EU, in poiskati rešitve, ki omogočajo aktivno in trajnostno rabo zemljišč za proizvodnjo hrane.

5.10 V nekaterih regijah EU so velika težava zastareli kmetijski drenažni sistemi. Zato je treba odslej ob upoštevanju podnebnih sprememb več pozornosti nameniti dolgoročnim naložbam v kmetijsko infrastrukturo, kot je posodobitev drenažnih sistemov, da se ohrani raba kmetijskih zemljišč za proizvodnjo hrane in ohranja rodovitnost tal.

Raba zemljišč in ekosistemske storitve

5.11 V oceni ekosistemov novega tisočletja iz leta 2005⁽¹⁵⁾ je zapisano, da so ekosistemske storitve okoljske, družbene in gospodarske skupne dobrine, ki jih zagotavljajo ekosistemi. Nastajanje tal je ekosistemska storitev in pogoj za vse druge ekosistemske storitve, na primer proizvodnjo hrane. Trajnostna proizvodnja hrane torej ni mogoča brez varstva tal.

5.12 Priznati je treba, da imajo kmetje ključno vlogo pri zagotavljanju ekosistemskih storitev, in jih pri tem podpirati. Tla zagotavljajo najpomembnejše ekosistemske storitve⁽¹⁶⁾, saj so vir življenja za mikrobo, rastline in živali ter pomemben rezervoar biotske raznovrstnosti. Poleg tega filtrirajo in skladiščijo vodo, potrebno za rast rastlin, regulirajo poplave in shranjujejo hranilne snovi, ki jih uporabljajo rastline, sposobne pa so tudi pretvarjati toksine. Tla so osnova za večji del svetovne proizvodnje hrane, potrebna pa so tudi za proizvodnjo biomase. Poleg tega lahko shranjujejo ogljik in tako prispevajo k blaženju podnebnih sprememb.

5.13 Več pozornosti je treba nameniti rabi zemljišč, saj ta vpliva na delovanje ekosistemov in s tem na zagotavljanje ekosistemskih storitev. Urbanizacija ter gradnja stavb in cest povzročata siromašenje tal, netrajnostno rabo zemljišč in razdrobljenost habitatov, kar ogroža zagotavljanje številnih ključnih ekosistemskih storitev, negativno vpliva na biotsko raznovrstnost in zmanjšuje odpornost Evrope na podnebne spremembe in naravne nesreče. Posledica pa je tudi širjenje degradacije tal in dezertifikacije⁽¹⁷⁾. Za odpravo navedenih težav bi morali v večji meri upoštevati načela, opredeljena v smernicah Komisije iz leta 2012 o najboljši praksi za omejevanje, blažitev ali nadomestitev pozidave tal⁽¹⁸⁾.

⁽¹³⁾ https://en.wikipedia.org/wiki/Liebig%27s_law_of_the_minimum

⁽¹⁴⁾ Mnenje EESO o bolj trajnostnih prehranskih sistemih (UL C 303, 19.8.2016, str. 64).

⁽¹⁵⁾ <http://www.millenniumassessment.org/en/index.html>

⁽¹⁶⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588

⁽¹⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/report/3-naturalcapital>

⁽¹⁸⁾ <http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/guidelines/SL%20-%20Sealing%20Guidelines.pdf>

5.14 Vprašanja v zvezi s funkcijami in ekosistemskimi storitvami tal se zelo redko obravnavajo v zakonodaji, saj trg za te storitve ne obstaja, prav tako pa jih družba ne priznava v zadostni meri. Tako je na primer v uredbi o neposrednih plačilih v okviru skupne kmetijske politike nekajkrat omenjena kakovost tal, nikjer pa nista izrecno navedena biotska raznovrstnost tal ali njihova sinergija s primarno produktivnostjo. Poleg kemičnih in fizikalnih lastnosti tal je njihova temeljna funkcija odvisna od stanja mikroorganizmov in živalskih vrst v tleh ter njihovih bioloških procesov, vključno z asimilacijo dušika, sekvestracijo ogljika, filtriranjem vode in sposobnostjo za preprečevanje uhajanja hranil. Poleg lastnosti tal je pomembno tudi zdravje kultur, da je mogoče izkoristiti celoten potencial tal za proizvodnjo hrane in asimilacijo dušika.

5.15 V mnenju EESO o preoblikovanju skupne kmetijske politike⁽¹⁹⁾ je omenjeno, da bi se lahko ukrepi v okviru drugega stebra SKP v zvezi z varstvom okolja in podnebja ter biotsko raznovrstnostjo v prihodnje bolj osredotočali na to, da bi kmetje zagotavljali boljše ekosistemске storitve. V zvezi s tlemi in rabo zemljišč bi se morali podporni ukrepi usmeriti predvsem k ravnanju s travišči in organskimi tlemi, da bi se spodbujala sekvestracija ogljika v tleh. Po eni strani je treba v korist zemljišč čim bolj omejiti obdelavo tal, po drugi strani pa je treba zaradi kopičenja hranil tudi neobdelane površine vsaj malo obdelovati, da se hranilne snovi premešajo v območju korenin in da se zmanjša tveganje odtokanja hranil. Tudi z zbijanjem tal se zmanjša njihova zmožnost preprečevanja odtokanja hranil.

5.16 V nekaterih regijah EU bi bilo treba spodbujati preoblikovanje ornih zemljišč v travišča in zmanjševanje gostote populacije rejnih živali na traviščih ob upoštevanju najmanjše gostote živine ter podpirati ohranjanje močvirij in ukrepe za omejevanje erozije tal ter dezertifikacije v sušnih območjih.

5.17 V nekaterih regijah se kmetijstvo sooča predvsem z vprašanji, kako ohraniti biotsko raznovrstnost na kmetijskih zemljiščih, dodatno spodbuditi trajnostne načine kmetovanja in povečati učinkovitost proizvodnje brez nadaljnje krepitve intenzivnosti kmetijstva. V drugih regijah je glavna potreba zmanjšanje pritiska na rabo zemljišč, tla in naravne ekosisteme. V južnih regijah je velik izziv tudi pomanjkanje vode.

5.18 Pri oblikovanju in preoblikovanju skupne kmetijske politike in drugih političnih področij je treba upoštevati te vidike kmetijske proizvodnje, ki so zelo pomembni za ekosistem.

Tla in podnebne spremembe

5.19 Ker so tla največji kopenski rezervoar ogljika⁽²⁰⁾, so pomembna za obvladovanje podnebnih sprememb in sekvestracijo ogljika. V mednarodnem okviru za varstvo podnebja je trajnostno gospodarjenje s tlemi omenjeno kot ključni dejavnik pri stabilizaciji in povečanju vsebnosti organskih snovi, ki prispevajo k ohranjanju funkcij tal in preprečujejo njihovo degradacijo. V skladu s Pariškim sporazumom o podnebnih spremembah bi bilo treba spodbujati obstoječe in nove pobude za vzpostavitev ravnovesja v ogljikovem ciklu tal na način, ki ne bi ogrožal proizvodnje hrane, kot je zapisano v členu 2 Pariškega sporazuma o podnebnih spremembah.

5.20 V skladu z načelom 9 svetovne listine o tleh⁽²¹⁾ Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) vse vrste tal zagotavljajo ekosistemске storitve, ki so izjemnega pomena za uravnavanje podnebja na svetovni ravni. Za povečanje vsebnosti ogljika v tleh EESO predlaga, da se v ukrepe politike EU vključijo načela iz prostovoljnih smernic za trajnostno ravnanje s tlemi⁽²²⁾, ki jih je leta 2016 sprejela Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO). Med drugim je treba podpreti proizvodnjo biomase z izboljšanjem dostopa do vode (npr. z izgradnjo namakalnih sistemov ob upoštevanju lokalnih okoljskih pogojev), omejevanjem obdelave zemljišč, pašništvom, integrirano pridelavo, ekološkim kmetovanjem, kolobarjenjem, gojenjem stročnic, predelavo organskih odpadkov, kompostiranjem in ustvarjanjem zimske rastlinske odeje za polja. S tlemi, bogatimi z ogljikom, in traviščem je treba ravnati trajnostno.

5.21 Glavne pobude v zvezi s podnebnimi spremembami je treba podpreti na evropski ravni. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da se stanje tal med državami članicami močno razlikuje, zato je treba pri obstoječih in novih ukrepih upoštevati regionalne razlike.

⁽¹⁹⁾ UL C 288, 31.8.2017, str. 10.

⁽²⁰⁾ V tleh je shranjeno dvakrat toliko ogljika kot v ozračju in trikrat toliko kot v rastlinstvu v obdobju rasti.

⁽²¹⁾ <http://www.fao.org/soils-2015/news/news-detail/en/c/293552/>

⁽²²⁾ <http://www.fao.org/documents/card/en/c/5544358d-f11f-4e9f-90ef-a37c3bf52db7/>

Razpoložljivost podatkov o tleh in njihova uporaba

5.22 Za izvajanje politik, ki temeljijo na dejstvih, in načrtovanje rabe zemljišč na nacionalni, regionalni in lokalni ravni je treba pri oblikovanju politik in odločanju na področju rabe tal bolj upoštevati podatke o tleh. Souporabo podatkov je treba uskladiti ob upoštevanju lastništva podatkov v okviru dogovorjenega regulativnega okvira.

5.23 Hkrati je treba izboljšati kakovost in razpoložljivost podatkov o tleh, zlasti na območjih, na katerih doslej še ni bilo opravljenih dovolj raziskav (na primer podatki o vsebnosti ogljika v tleh). Za izboljšanje razpoložljivosti podatkov je treba določiti jasne kratko- in dolgoročne cilje.

5.24 Da bi se izboljšal dostop do podatkov o tleh in spodbujala njihova uporaba, je treba posodobiti karte tal in okrepi minimalne zahteve, ki jih morajo države članice izpolnjevati v zvezi merilom teh kart. Upoštevati pa je treba tudi izzive, povezane s kartografitanjem tal v nekaterih regijah Evropske unije.

5.25 Na ravni EU se je treba dogovoriti o usklajenem in rednem spremljanju tal ter uvesti omejeno število kazalnikov o spremembah stanja tal in učinkovitosti ukrepov za varstvo tal.

5.26 Odločitve, ki jih morajo kmetje vsakodnevno sprejemati, niso lahke. Precizno kmetovanje, ki je prijazno do virov, tal in okolja, ne bi bilo izvedljivo brez uporabe informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Pogoj zato je, da se pri kmetih spodbuja uporaba digitalnih rešitev, ki vključujejo različne možnosti in zagotavljajo prožnost glede na talne in podnebne značilnosti.

5.27 S povezovanjem podatkov o tleh, gnojilih, pesticidih, vremenu in pridelkih bi lahko uresničili potencial preciznega kmetovanja, ki med drugim zahteva boljši dostop do podatkov v nacionalnih zbirkah podatkov, večjo mobilnost in večjo prijaznost do uporabnika. Spodbujati je treba rešitve, ki kmetom omogočajo dostop do masovnih podatkov v nacionalnih zbirkah podatkov med njihovim vsakodnevnim delom, v ta namen pa uporabljati programske rešitve javnih ali zasebnih ponudnikov, tudi v sodelovanju s svetovalnimi službami. Ponudnikom programske opreme je treba na primer na podlagi soglasja oseb, ki jih to zadeva, omogočiti enostavnejši dostop do čim bolj natančnih podatkov o kmetijskih zemljiščih in vzorcih tal. Kmetje morajo ohraniti lastništvo podatkov, ki jih ustvarijo.

Razvoj baze znanja ter uporaba raziskav in inovacij

5.28 Znanost ima pomembno vlogo pri ustvarjanju novega znanja, širjenju inovacij, razvoju tehnologij in vzpostavitvi pogojev za trajnostno rabo zemljišč in tal. EESO se strinja s priporočilom iz Dunajske deklaracije o tleh⁽²³⁾, da bi se morala pedologija osredotočati predvsem na odnose med človeškimi dejavnostmi in tlemi ter njihove učinke na druge dele okolja. Pomembno je tudi povezovanje pedologije s sorodnimi vejami znanosti.

5.29 V okviru pobude EU Obzorje 2020 so bile ustvarjene razmeroma dobre možnosti za financiranje raziskav na področju tal in proizvodnje hrane, ki jih je treba ohraniti pri pripravi 9. okvirnega programa EU za raziskave in inovacije.

5.30 Poseben poudarek je treba nameniti prenosu rezultatov iz raziskav in razvoja v podjetja, saj bi s tem zagotovili, da bi se zemljišča in tla uporabljala za trajnostno proizvodnjo hrane. EESO poziva znanstvenike, kmete, svetovalce in druge deležnike, naj vzpostavijo sodelovanje na tem področju in izkoristijo možnosti, ki jih ponuja evropsko partnerstvo za inovacije.

⁽²³⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588

5.31 V kmetijstvu se vse bolj širi uporaba različnih biostimulantov za izboljšanje strukture tal, hranilne učinkovitosti rastlin in oskrbe z vodo, katerih namen je povečanje obsega in kakovosti pridelkov. Glede na to, da so vsaka tla edinstvena, njihova sestava pa se nenehno spreminja, je vpliv uporabe biostimulantov na biološko ravnovesje tal premalo raziskan, zato bi bile potrebne neodvisne raziskave na tem področju.

Ozaveščanje

5.32 Potrebna bi bila obsežna razprava o stanju tal in možnostih za varstvo tal, ki bi zajemala širok krog zainteresiranih strani, da bi se povečala ozaveščenost kmetov, političnih nosilcev odločanja in drugih akterjev o pomenu kmetijskih zemljišč za trajnostno proizvodnjo hrane in zagotavljanje ekosistemskih storitev. Večja ozaveščenost bo pripomogla k večjim naložbam v trajnostno rabo tal in raziskave.

5.33 Na vseh ravneh izobraževalnega sistema je treba ozaveščati o pomenu tal in zagotoviti možnosti za pridobivanje praktičnih izkušenj. Pri obravnavi vprašanj, povezanih z rabo in varstvom tal, bi bilo treba uporabljati sodobne učne metode.

5.34 Pomembni so zlasti ukrepi za povečanje ozaveščenosti kmetov o različni sestavi tal, dobrem kmetovanju, pomenu kolobarjenja, gnojilnih itd. V ta namen sta ključna sodelovanje in vključenost svetovalnih služb.

V Bruslju, 18. oktobra 2017

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Georges DASSIS
